

5. Словник української мови. *УКРЛІТ.ORG*: веб-сайт. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk> (дата звернення: 13.12.2022).
6. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року: аналіт. доп. / Тищенко Ю. А. та ін. Київ, 2021. 112 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tyschenko_Yuliia/Stan_rozvytku_hromadian_koho_suspilstva_v_Ukraini_shliakh_p_rotiahom_30_ty_rokiv_ta_kliuchovi_aspekty.pdf (дата звернення: 10.09.2022).
7. Становлення та розвиток громадянського суспільства. *Актуальні проблеми суспільствознавства*: Зб. наук. пр. викл. каф. екон. теорії та соціально-екон. політики, м. Ніжин, 26 січ. 2012 р. Ніжин, 2012. С. 151-160. URL: http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/240/1/163_Aktyalni_problemy.PDF#page=150 (дата звернення: 10.09.2022).

Турчин К.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету
Науковий керівник: к.і.н., доц. кафедри
теорії та історії держави і права ЗУНУ
Ухач В. З.*

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ЗА ПЕРШОЮ КОДИФІКАЦІЄЮ ПРАВА УРСР

Актуальність проблеми. З активним розвитком і неоднозначністю сучасних напрямів у шлюбно-сімейних відносинах великої уваги потребують не тільки сучасні чинники їх розвитку, а й історичні події, тобто еволюція шлюбно-сімейної сфери в історичній тенденції. Великою проблемою української сім'ї є її короткотривалість і нестабільність шлюбу. В багатьох сім'ях є лише по одній дитині, або взагалі сім'ї є бездітними. Причина такої великої трагедії бере свій початок ще з радянського періоду, а саме з недосконалого врегулювання шлюбно-сімейних відносин і осучасненням їх за «радянським типом».

Теоретичну основу дослідження становлять праці: Є. Ворожейкіна, К. Граве, Н. Єршова, Г. Матвєєва, В. Маслова, А. Ткача, В. Кульчицького, Ю. Червоного та інші.

Мета статті полягає у дослідженні і аналізі шлюбно-сімейних відносин в період першої кодифікації права в радянській Україні.

Виклад основного матеріалу. «Міцна сім'я – міцна держава» - таке гасло мала радянська пропаганда щодо шлюбно-сімейних відносин. Радянська влада у встановленні тоталітарного режиму

намагалася опиратися на сім'ю, відбувалося у душі комуністичної пропаганди, переосмислення різноманітних поглядів щодо сімейно-шлюбних відносин. 20 лютого 1919 року було видано декрет Раднаркому України «Про громадянський шлюб і про введення книг запису актів громадського стану». Згідно з цим декретом було скасовано церковний шлюб, який до приходу більшовиків був обов'язковим для подружжя. Взамін визначалася реєстрація шлюбу в РАГСі [1, с. 93-94].

У названому декреті були зазначені основні умови вступу в шлюб. Шлюб мав бути добровільний і свободний. Було скасовано дозвіл батьків на весілля, різниця у віросповіданні. В декреті було прирівняно церковні шлюби, які були зареєстровані до видання декрету, до цивільних шлюбів. Також в ньому були закріплені норми розірвання шлюбу. Якщо шлюб розривався за згодою з двох сторін, то в поданій заяві подружжя повинно було вказати, яке прізвище вони і їхні діти будуть носити після розлучення. Якщо шлюб розривався при односторонній ініціативі, то їх прізвища повертались до дошлюбних прізвищ, а прізвище дитини мав визначити суд. Питання щодо розірвання шлюбу вирішувались у нотаріальних або домашніх договорах, а якщо виникав спір, то питання вирішував народний суд [2, с. 18-19].

Отже, низка декретів 1919 року визнавала законним лише громадянський шлюб зареєстрований у відділі загсу, скасовувалися релігійні обмеження (різна віра), дозвіл батьків, наявність посагу, станові, гільдій ні обмеження. Розлучення ставало вільним, на прохання однієї із сторін [4, с. 216].

У 20-х роках ХХ століття в УРСР продовжується удосконалення сімейного права. 30 травня 1926 року ВУЦВК ухвалив «Кодекс законів про родину, опіку, подружжя і про акти громадянського стану». Новий Кодекс складався з загальної і спеціальної глав. Він повністю урівнював в правах позашлюбних дітей і встановлював порядок щодо визначення їх батьківства. Цікавим було те, що назва цього кодексу у різноманітних виданнях була різною. Після набрання цим кодексом чинності було стандартизовано видання загальносоюзних актів, які були обов'язковими для всіх республік. Були видані такі нормативні акти: «Про заборону абортів, збільшення грошової допомоги породіллям, державна допомога багатодітним, розширення дитсадків, пологових будинків, посилювання кримінальної відповідальності за не сплату аліментів». Закон вперше закріплював допомогу багатодітним сім'ям, затвердив розширення дит'ясел, пологових будинків. Він ввів кримінальне покарання за несплату аліментів і відмову від взяття на роботу вагітних жінок. Новий кодекс зрівнював у своїх правах фактичний і зареєстрований шлюби, тобто було скасовано обов'язкову реєстрацію шлюбу у державних органах. Згідно статті 105 Сімейного

кодексу було визнано лише державну реєстрацію шлюбу. У Сімейному кодексі 1926 року вільний (фактичний) шлюб вважався укладеним, коли чоловік і жінка разом проживали, мали спільне господарство, треті особи в особистих листах чи в будь-яких інших документах виявляли подружні стосунки, виховували дітей (якщо вони були) і мали спільний бюджет [3, с. 219].

Спеціальна глава Кодексу закріплювала інститут усиновлення, який в українському законодавстві був введений вперше. Також Кодекс закріплював такий інститут як опіка і піклування, а саме як призначалися і звільнялися опікуни, які обов'язки мав опікун і піклувальник.

Шлюбу базувався на принципах рівності прав і обов'язків чоловіка і жінки, а також їх незалежності. У Кодексі вже було зазначено, окрім особистого майна, і спільне подружжя. Розділювати можна лише майно, яке було куплене до весілля, а майно, яке було надбане під час спільного сімейного життя вважалось спільним і у разі розлучення поділялося між подружжям на рівні частини. Працю дружини (ведення домашнього господарства і виховання дітей) прирівнювали до праці чоловіка, який заробляв гроші для того, щоб забезпечити свою сім'ю. Мінімальний шлюбний вік для хлопців становив 18 років, а для дівчат – 16. Особи, які були психічно хворими, мали кровний зв'язок, були повнорідні чи неповнорідні брати і сестри, не мали права одружуватися [5, с. 96].

Отже, під час першої кодифікації законів шлюбно-сімейне право набуло нових характерних рис. З'явилися нові інститути права, які поклали початок подальшому розвитку в майбутньому. Дослідження цих законів є дуже цінними для нашого уявлення про минуле. Ми можемо окреслити проміжний етап у вирішенні шлюбно-сімейних потреб у наш час. Багато норм є збереженими і функціонують у сучасному праві, яке вдосконалюється протягом всього свого існування.

Список використаних джерел

1. Гуменюк О. Розвиток шлюбно-сімейного законодавства в СРСР: розвиток української варіації. *Історія України*. 2016. Вип. 34. С. 92-95.
2. Куріленко О. «Фактичний шлюб» як прояв правового нігілізму. *Віче*. 2013. № 12. 32 с.
3. Сіончук В. В. Шлюбно-сімейні відносини у Радянській Україні періоду I та II Кодифікації. Житомир: ЖНАЕУ, 2018. С. 218-222.
4. Ухач В. З. *Історія держави і права України*. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 378 с.
5. Циверенко Г. П., Трикоз О. О. Шлюбний договір: українська сучасність. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія Юридичні науки*. 2013. №1(4). 112 с.